

Luonnos hallituksen esitykseksi kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin toteuttamisesta

Yleistä

Luonnos hallituksen esitykseksi kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin toteuttamisesta oli lausuntokierroksella 16.5.2025-13.6.2025. Lausuntoja saapui määräämään mennessä yhdeksän kappaletta. Lausunnon antoivat eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia / apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin, Finlandssvenska teckenspråkiga rf., Kansallisarkisto, Kuurojen liitto ry., oikeuskanslerinvirasto, opetus- ja kulttuuriministeriö, Suomen Kuurosokeat ry / Vaikuttamisen ja oikeuksienvälön työryhmä, tietosuojavaltuutettu ja valtioneuvoston kanslia.

Lausunnoissa suhtaudutaan yleisellä tasolla myönteisesti luonnoksessa esitettyyn lainsäädäntöön. Lausunnonantajat nostavat tietyiltä osin esiin tarpeita täsmentää ja täydentää esityksessä ehdotettua sääntelyä tai sen perusteluita. Lisäksi lausunnoissa nostetaan esiin näkökohtia liittyen prosessin toteuttamisvaiheeseen.

Tiivistelmä annetuista lausunnoista

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia / eduskunnan apulaisoikeusasiamies (EOA) pitää myönteisenä, että kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin toteuttamisesta ehdotetaan säädettäväksi yksiselitteisesti ja täsmällisesti. EOA katsoo, että luonnosta tulisi edelleen kehittää täsmentämällä perusteluita hallinnon yleislakien soveltumisen osalta ja tarkastelemalla 1 §:n muotoilua, säätämällä sihteeristön hallinnollisesta asemasta osana oikeusministeriötä ja vahvistamalla perusteluita hallinnollisen aseman ja sihteeristön virkavastuun osalta, sekä täsmentämällä sihteeristön toiminnan päättymistä. Lisäksi EOA nostaa esiin, että sihteeristön tiedonkeruu koskee luonnoksen mukaan vain osaa sen

tehtävästä, ja tarvittaessa tiedonkeruun ulottuminen koko tehtävään tulisi huomioida säädösten tasolla.

Finlandssvenska teckenspråkiga rf. (FST) katsoo, että laki mahdollistaa tärkeän yhteiskunnallisen prosessin käynnistymisen ja toivoo, että lausuntopalautteen myötä lakiehdotusta edelleen selkeytetään ja prosessi pääsee alkuun turvallisesti ja yksilön oikeuksia suojaten. Lisäksi FST nostaa esiin näkökohtia prosessin toteuttamiseen liittyen, kuten kielellisten oikeuksien ja kuultavien informoinnin keskeisen merkityksen ja sen, että myös Ruotsiin muuttaneita tulisi kuulla prosessissa.

Kansallisarkisto (KA) arvioi, että esityksessä on kuvattu kattavasti arkistoinnin ja tietosuojalainsäädännön suhdetta sekä huomioitu tietojen asianmukainen käsittely koko prosessin ajan. KA katsoo, ettei käyttörajoitusten osalta ole tarvetta erityissääntelylle, ja että perusteluissa voisi olla aiheellista selkeyttää, että kuulemistallenteista tulee viranomaisen asiakirjoja, joihin sovelletaan julkisuuslakia ja jotka voidaan arkistoida arkistolaissa säädetyllä tavalla (ts. eivät pysy yksinomaan sihteeristön tiedossa). KA katsoo, että arkistoinnin ajankohdan suhdetta tiedonhallintalain 21.1 §:n 2 kohdan mukaiseen säilytysajan määrittämiseen tulisi vielä arvioida.

Kuurojen liitto ry. on pitänyt vuorovaikutusta lain valmistelussa hyvänä perustana prosessille ja ilmaisee kannatuksensa lain tavoitteelle, sihteeristön asemaa ja tehtäviä koskevalle sääntelylle, sihteeristön tiedonsaantioikeudelle ja sille, että laissa on joustoa työn valmistusajankohdan suhteen. Tiedonkeruun osalta Kuurojen liitto katsoo kuitenkin, että siinä on tärkeää huomioida mahdollisuus kerätä tietoa sovintoon liittyvästä tehtävästä. Lisäksi Kuurojen liitto kiinnittää huomiota henkilöiden mahdollisuuteen pyytää omat tietonsa poistettaviksi, kuultavien kattavaan informointiin ja tietojenkäytön läpinäkyvyyteen, prosessin toteuttamisen kieliin sekä tiedonsaantioikeuden käytön rajaamiseen vain aivan välttämättömiin tietoihin ja saatujen tietojen salassapitoon.

Oikeuskanslerinvirasto (OKV) katsoo, että esityksen perusteluja olisi täydennettävä sen osalta, mikä on esitetyn lain suhde muuhun lainsäädäntöön, ja katsoo että esitys kaipaa selkeyttämistä myös ohjausryhmää koskevan sääntelyn sekä sihteeristön toiminnan päätymisen osalta. Esityksen perusteluista tulisi myös eräiltä osin täsmentää, muun muassa virkavastuun osalta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) katsoo, että perusteluista tulisi täsmentää siltä osin kuin kyse on ehdotuksen suhteesta muuhun lainsäädäntöön, ja tuo esiin valmisteilla olevan arkistolainsäädännön uudistuksen.

Suomen Kuurosokeat ry / Vaikuttamisen ja oikeuksienvallvonnan työryhmä (Kuurosokeat) katsoo, että lakiluonnos ohjaa selkeästi kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin toteuttamista. Kuurosokeat katsoo, että ehdotusta tulisi edelleen kehittää niin, että myös sovintoon liittyvää tietoa voidaan kerätä ja arkistoida, ja kiinnittää huomiota tietosuojasetuksen 17 artiklan mukaiseen henkilötietojen poistamiseen,

loppuraportin kieliin ja saavutettavuuteen sekä kuulemiseen osallistuvien informointiin. Lisäksi Kuurosokeat yhtyy Kuurojen liiton lausuntoon.

Tietosuojavaluutettu (TSV) pitää myönteisenä, että luonnoksessa hallituksen esitykseksi on kiinnitetty runsaasti huomiota henkilötietojen suojaan. TSV nostaa esiin tarpeen täsmentää 4 §:n sanamuotoa sen osalta, keiltä tietoa voidaan kerätä, ja nostaa esiin kohtia, joiden osalta tietosuojalainsäädännön kuvausta voisi perusteluissa täydentää. TSV ehdottaa myös jatkotyöstettäväksi sitä, miltä osin viittomakielisten tallenteiden arkistointi on tarpeellista ja voisiko arkistointia varten laatia anonymisoidut transkriptiot. TSV pitää toimittavana, että rekisteröidyn oikeus tulla unohdetuksi voitaisiin toteuttaa mahdollisimman laajalti.

Valtioneuvoston kanslia (VNK) kiinnittää huomiota siihen, että sihteeristön aineisto tulee voida siirtää Kansallisarkistoon suoraan arkistointivaiheessa, jolloin aineiston rekisterinpitäjä siirtyy samanaikaisesti siirron kanssa Kansallisarkistoon.

Lyhyt yhteenveto keskeisimmistä lausunnoissa esitetyistä täsmennys- ja täydennystarpeista kohdittain:

1 §

- tarkasteltava pykälän ”siltä osin kuin se on tarpeen” -muotoilua (EOA)
- perusteluissa kuvattava suhde muuhun lainsäädäntöön (EOA, OKV, OKM)

2 §

- säännöstä tulisi täydentää vastaamaan perusteluissa todettua ”sihteeristö hallinnollisesti osa oikeusministeriötä” (EOA)
- perusteluissa/säätämisyjärjestysperusteluissa tulisi käsitellä sihteeristön virkavastuuta ja organisatorista asemaa (EOA, OKV)
- ohjausryhmän asema, tehtävät ja kokoonpano jäävät epäselväksi ja olisi harkittava, pitäisikö toimikaudesta ja toiminnan päättymisestä säätää (OKV, ohjausryhmän rooliin kiinnittää huomiota myös EOA)

4 §

- säännöksen täsmittäminen esimerkiksi kirjoittamalla auki säädöstekstiin, keiltä henkilöltä sihteeristö voi pyytää tietoa (TSV)
- tiedonkeruun tulisi olla mahdollista myös sovintoon liittyvän tehtävän osalta (Kuurojen liitto, Kuurosokeat, asiasta säätämiseen tarvittaessa kiinnittänyt huomiota myös EOA)

8 §

- arkistoinnin ajankohdan suhde tiedonhallintalain mukaiseen säilytysaikaan (KA, VNK)
- sihteeristön toiminnan päättymisen selkeyttäminen (EOA, OKV)

Perusteluiden osalta lisäksi:

- kuulemisten tallenteiden asema viranomaisen asiakirjoina (KA)

- asiakirjojen salassapidon täsmentäminen perusteluissa eräiltä osin (EOA, OKV)
- sihteeristön oikeudellisen luonteen käsittely säätämisyjärjestysperusteluissa (erit. OKV)
- kielelliset oikeudet ja loppuraportin kielet (FST, Kuurojen liitto, Kuurosokeat), loppuraportin saavutettavuus (Kuurosokeat)
- kuultavien informointi tietojen käsittelystä ja arkistoinnista (FST, Kuurojen liitto, Kuurosokeat)
- osallistujan oikeus pyytää itseään koskevan aineiston poistamista (Kuurojen liitto, Kuurosokeat, TSV)